

סימן נג

פדיון הבן בליל שלושים ואחד

אך במשנ"ב (סי' רמ"ה ס"ק י"ג) כתב שאפשר לפדות בבוקר. ואולי לא אמר זאת אלא כשחל פדיון הבן ביום ששי, שיש להקדים את הסעודה לבוקר; אך ביום אחר אכן יש לפדות אחה"צ.

ב. המנהג כשיום ל"א חל בתענית ציבור

והנה הבכור הזה נולד בליל כ"ט באב, ובליל כ"ט אלול נשלמו לו יותר מכ"ט ימים, י"ב שעות ותשצ"ג חלקים; ולכן אין לחוש למה שכתבנו לעיל. ואם נאמר שאין להקדים את הפדיון משום המנהג שנהגו לפדות ביום ולא בלילה – כאן מדובר בשעת הדחק; שהרי יום ל"א הוא ערב ראש השנה, ואנשים טרודים בגוף (משום ערב יו"ט) וברוח (משום ערב יום הדין). מה גם שלפי המנהג יש להתענות בערב ראש השנה. ואף שלא רבים נוהגים להתענות, מ"מ אין לקבוע סעודה באותו היום בניגוד לפסק המפורש בשו"ע (או"ח סי' תקפ"א סעי' ב'), כשאפשר לעשותה בערב הקודם.

ועי' משנ"ב (סי' תקס"ח ס"ק כ') שכתב בשם הגהת חת"ם סופר (שם סעי' ב' ד"ה במג"א) שאם חל יום ל"א בתענית ציבור, יש להקדים ולעשות את הפדיון והסעודה בליל ל"א, ובתנאי שעד אז עברו כ"ט יום, י"ב שעות ותשצ"ג חלקים (עי"ש בשעה"צ ס"ק כ"ד. ועיין בדבריו בס' של"ט, משם משמע דבעינן ל' יום שלמים, ואין לפדות את הבן ביום ל', אף אם עברו עליו כ"ט, י"ב ותשצ"ג. וצ"ע אם כתב כן רק לכתחילה, אך בשעת הדחק מותר להקדים אפילו ליום ל'. וצ"ע. מיהו בכף החיים, סי' של"ט אות נ"ה, מביא שעדיף לדחות).

ג. הסוברים שדי בל' יום שלמים

אך הבסיס העיקרי להתיר את הקדמת הפדיון לליל ל"א הוא שיטת המג"א (או"ח סי' של"ט ס"ק

ראשי פרקים

שאלה

- א. המנהג שלא לפדות בליל ל"א
- ב. המנהג כשיום ל"א חל בתענית ציבור
- ג. הסוברים שדי בל' יום שלמים
- ד. הסוברים שצריך גם ל' יום וגם כ"ט, י"ב ותשצ"ג תשובה

שאלה *

בן בכור נולד בכ"ט מנחם-אב. תאריך הפדיון חל בכ"ט באלול, ערב ראש-השנה. המשפחה מבקשת להקדים את הפדיון לליל כ"ט באלול, שהוא מוצאי שבת, מפני שקשה לבני המשפחה להתכנס בערב החג. האם אפשר להקדים את הפדיון?

א. המנהג שלא לפדות בליל ל"א

הנה המנהג המקובל הוא לפדות את הבכור ביום הל"א ללידתו (שו"ע יו"ד סי' ש"ה סעי' י"א). אמנם היה מקום להעדיף את ליל ל"א, שהוא מיד לאחר ששלמו ל' יום, מדין "זריזין מקדימין". אך כתב הגרעק"א (שם ד"ה ולעשות), שהוא משום שלפעמים בליל ל"א לא שלמו כ"ט ימים, י"ב שעות ותשצ"ג חלקים (כגון: שהבכור נולד זמן קצר לפני השקיעה). ומכיון שלא כתוב בתורה "שלושים יום" אלא "חודש", וזהו שיעור "חודש" (רמב"ם הל' קידוש החודש פ"ה ה"א) – זהו שיעור הזמן הנדרש לחיוב פדיון הבן (ב"ח סי' ש"ה ד"ה אין; ש"ך ס"ק י"ב, י"ט). ולכן נהגו לפדות ביום ל"א, שזה בוודאי לאחר י"ב שעות (מיהו בימי הקיץ, שהלילות קצרים, יש להקפיד יותר. ואולי משום כך נהגו לפדות בשעות אחה"צ ולא בשעות שלפני הצהרים, משום ימי הקיץ, מפני שבבוקר לא תמיד נשלמו כ"ט, י"ב ותשצ"ג).

* אלול תשכ"ה.

חדשיו, גזרה התורה לפדות לאחר ל' יום. ואם עברו פחות מל"ט יום, י"ב שעות ותשצ"ג חלקים, עדיין בחזקת נפל הוא. משום כך גזירת הכתוב היא למנות ל' יום תמימים מעת לעת כדי לאפוקי נפשין מספיקא. ולפי זה מי שנולד מעט לפני השקיעה יוכל להיפדות רק בסוף יום ל"א, ולא לפני כן.

אמנם לפי העונג יו"ט מיושב מנהג העולם. שנהגו שלא להזדרז ולפדות בליל ל"א, ואפילו לא ביום ל"א בבוקר. אך לא ראינו שחששו לדעתו ולחכות למי שנולד לפני השקיעה עד סוף יום ל"א. ואדרבה, לפי הנחתו, שאין מונים שעות לחודשים, וכן לא מונים כ"ט, י"ב ותשצ"ג לבכור, היה צריך לומר שאף לא מונים לו מעת לעת. ולפיכך, כששלמו ל' יום – הוי חודש, אפילו אם זה פחות מאשר כ"ט, י"ב ותשצ"ג. שכן הם כל שיעורי התורה, בין בפחות בין ביותר. (עי' למשל ר"ה ט"ו ע"א, שם נאמר שראש השנה לאילנות נקבע ע"י שבט דחדשים ולא ע"י שבט דתקופה; וכן ר"ה י"ג ע"א, לענין שיעור "שליש"; וכן בב"י, חו"מ סי' קנ"ד דף ק"ו ע"ב ד"ה אחיו, אות ל"ג מחודש כ"ג, בשם הרשב"א ה"ג סי' קנ"ו; וכן לשיעור קליטה, עיי"ש שלא חילקו בין אם נטע בלילה לבין אם נטע ביום).

ונראה שאף המשנ"ב סובר קצת כהעונג יו"ט. מצד אחד הוא סובר (סי' תקס"ח, שעה"צ ס"ק כ"ד) שאין לפדות קודם שיעברו כ"ט יום, י"ב שעות ותשצ"ג חלקים, אפילו אם שלמו ל' יום; ומאידך כתב (סי' של"ט ס"ק כ"ז) שאין לפדות אחר כ"ט, י"ב ותשצ"ג אם עוד לא מלאו ל' יום. ולדעתו בעינין תרווייהו: גם ל' יום וגם כ"ט, י"ב ותשצ"ג; אך לא בעינין ל' יום מעת לעת, כדעת העונג יו"ט. ובכך מיושב מנהג העולם. אך בנד"ד, די ש תרווייהו, גם ל' יום וגם כ"ט, י"ב ותשצ"ג – יש מקום להתיר לקיים את פדיון הבן בליל ל"א.

תשובה

למעשה נראה שמכיון שעברו גם ל' יום וגם כ"ט יום, י"ב שעות ותשצ"ג חלקים, והמדובר בשעת

ח. המג"א דן באיסור לפדות את הבן בשבת. וכתב שאפילו אם כלו כ"ט יום, י"ב שעות ותשצ"ג חלקים בערב שבת – אין פודין בערב שבת ולא בשבת, אלא ביום א' (ויותר נראה לומר שיפדו במוצאי שבת משום "זריזין מקדימין למצוות", אך לפי המנהג שלא לפדות בלילה, יתכן שמוחר לדחות ליום א'), דבעינן ל' ימים שלמים. ולפי זה אם נולד תינוק לפני השקיעה, כששקעה השמש נחשב לו ליום שלם; וכששלמו לו ל' יום לפי חשבון זה, פודין אותו מיד בליל ל"א, אף אם לא עברו עליו כ"ט, י"ב ותשצ"ג.

ולפי זה, המנהג לדחות את הפדיון ליום, לכאורה אינו טוב. מפני שהמנהג סומך על דעת הש"ך והב"ח (שהבאנו לעיל) דבעינן כ"ט, י"ב ותשצ"ג; ומשום כך נהגו לפדות ביום ל"א, כמו שכתב הגרעק"א כנ"ל. אך לדעת המג"א, ושאר הפוסקים (עי' משנ"ב סי' של"ט, שעה"צ ס"ק כ"ח) שהוכרעה הלכה כמותם (עי' משנ"ב סי' של"ט ס"ק כ"ז), יוצא שיש לפדות מיד בליל ל"א משום "זריזים מקדימין למצוות". אך נראה שמנהג העולם הוא רק לחוש לכתחילה לדעת הש"ך והב"ח. וא"כ בשעת הדחק, כנ"ל, עדיף להקדים את הפדיון לליל ל"א.

ומה גם במקום חדש, שבו אין מנהג קבוע, היה נראה לומר שמן הראוי לנהוג בו לפדות תמיד בליל ל"א, כפסק ההלכה של המשנ"ב, משום "זריזין מקדימין למצוות". (ועיין ערוה"ש, יו"ד סי' ש"ה סעי' מ"מ"ג, שגם הוא מסיק כך. ועיין שו"ת אגרות משה, יו"ד ח"א סי' קצ"ו, שמתיר בכה"ג, אך הורה כך למעשה רק משום כבוד הבריות. וייתכן שמסיבה אחרת לא היה מתיר לעבור על המנהג. אולם נראה לענ"ד שגם נד"ד נחשב לשעת הדחק, ומותר להקדים את פדיון הבן ללילה שלפני כן).

ד. הסוברים שצריך גם ל' יום וגם כ"ט, י"ב ותשצ"ג

שיטה נוספת היא דעת שו"ת עונג יו"ט (סי' ק"ג). הוא מסיק שמה שהצריכו בכבוד ל' יום הוא משום חשש נפל. ואפילו היכא דקיי"ל דכלו לו

נהגו להחמיר ולפדות ביום – אין כאן חשש ברכה לבטלה. וכדי לחוש למנהג, מן הראוי שהמטבעות יישארו בידי הכהן עד למחרת. וכעין זה מצינו לענין תרו"מ (עי' מנחת שלמה סי' נ"ה). ועי' בספר "אוצר פדיון הבן" (פרק ט"ו).
וכן יש לנהוג כשחל יום ל"א בערב שבת, בפרט בימי שישי הקצרים, להקדים ולפדות בליל ו', אם מלאו גם ל' יום וגם כ"ט, י"ב ותשצ"ג.

הדחק – ניתן לקיים את פדיון הבן בלילה, שהוא ליל ערב ראשהשנה.

וליתר הידור מומלץ שהמעות ישארו אצל הכהן עד סוף יום ל"א (שלא יוציא אותן מתחת ידו), והאב יתנה אתו לפני הפדיון שאם הפדיון לא יחול מעתה יחול למחר (עפ"י שו"ע יו"ד סי' ש"ה סעי' י"ג בהג"ה). ובכך יוצאים ידי חובה לכל הדעות. ומכיון שמעיקר הדין אפשר לפדות בלילה, ורק

סימן נד

בכורות שנולדו בעדר כבשים

ועי' בהרחבה במאמרו של הרב יגאל הדאיה, "אמונת עתיך" 5 עמ' 21-15).

לאור זאת יש לברר מספר שאלות:

- מתוך הנחה שמום כזה יותר ע"י שלושה תלמידי חכמים, האם מותר לכתחילה לומר לו למספר את הוולדות, כאשר הוא אינו יודע שאסור להטיל מום בבכור?
- האם יש חובה לתת את הבכורות לכהן?
- האם מותר להשאיר את הבכורות בעדר כדי שיפרו את הנקבות?
- מה דינם של הוולדות שיולדו מהרבעת הבכורות על הנקבות שבעדר?

א. מום שהוטל שלא בכונה

נאמר במשנה במסכת בכורות (ל"ה ע"א):

היה בכור ונדפו; בעשו ונעשה בו מום – הרי זה שוחטין עליו.

ומבאר הגמרא בלישנא בתרא שם, שאפילו אם בעטו לאחר רדיפה – מותר, משום "דצערין הוא דמדכר". וכן נפסק להלכה בשו"ע (יו"ד סי' ש"ג סעי' ד). ואף כאן יש לומר שמכיון שבעל העדר אינו יודע כלל שהמיספור יכול להתיר את הבכור, הוא סבור לתומו שהמיספור הוא רק כדי

ראשי פרקים

שאלה

- מום שהוטל שלא בכונה
  - הוראה להטיל מום בשוגג
  - הרבעה טבעית בבכור
  - דינם של הוולדות
- תשובה

שאלה *

מעשה באחד שקנה כבשים מבכורות. מכיון שלא ידע שחייבים למוכרן לגוי, לא ביצע את המכירה, והכבשים המליטו ארבעה טלאים: שני זכרים ושתי נקבות. לאחר שהתבררה לו בעיית הבכורות, הוא ביצע את המכירה של יתר המבכירות לגוי. אך נותרה הבעיה של שני הטלאים הזכרים שהומלטו לפני המכירה, שהם בכורות.

בעדרי צאן מקובל למספר את הטלאים ע"י נקיבת תנוך האוזן. בדרך כלל הדבר נעשה ע"י נקיבת התנוך הפנימי של האוזן, שייתכן שהוא מום המתיר את הבכור (שו"ע יו"ד סי' ש"ט סעי' ב'). ועיין שד"ח, ח"ו עמ' ק"פ"א, מערכת בכור בהמה סי' ב'.

* טבת תשמ"ו.